

Representation of World Literary Figures in National Literature (Case Study: Lamartine's Image in Ode *Lamartine* By Salah Labki)

AliAkbar AhmadiChenari¹ | Foad Abdolazadeh²

1. Corresponding Author, Associate Professor, Department of arabic literature, Faculty of literature and human sciences, University of Zabol, Zabol, Iran. E-mail: Ali_ahmadi@uoz.ac.ir
2. Assistant Professor, Department of arabic literature, Faculty of literature and human sciences, University of Zabol, Zabol, Iran. E-mail: foadabdolazadeh@uoz.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 25 January 2022

Received in revised form:
13 March 2023

Accepted: 05 April 2023

Keywords:

Comparative literature,
Imagology,
Salah Labki,
Lamartine,
Romanticism,
Lamertine Ode.

ABSTRACT

Drawing the literary and social aspects of the personalities of world literary celebrities in national literature is a common trend. One of the oldest fields of research in comparative literature is the study in this regard, and the literati who introduce characters from other literatures to the audience of national literature are called mediators. Alphonse de Lamartine is credited as one of the greats of the Romantic literary school, and his scholarly personality and views have inspired many followers of Romanticism in world literature. Salah Labaki (1906-1955), a Lebanese poet who was one of the pioneers of the school of Romanticism in contemporary Arabic literature, wrote an ode entitled "Lamartine" inspired by Lamartine's character and his historical trip to Lebanon in which various aspects of his personality are represented in the light of his romantic perspective and worldview. Based on the descriptive-analytical method, the present study intends to show how and why Lamartine's face and character are depicted in the mentioned poem. The findings of the study indicate that the poem in question is not a mere poetic account of the poet's life, but rather Salah Labaki uses the literary and social aspects of Lamartine's events and aspects of his character as a means of representing him as a romantic ideal human being in this way, to play a role in introducing the school of Romanticism and its elders to the audience of contemporary Arabic poetry.

Cite this article: AhmadiChenari, A. A., Abdolazadeh, F. (2024). Representation of World Literary Figures in National Literature (Case Study: Lamartine's Image in Ode *Lamartine* By Salah Labki). *Research in Comparative Literature*, 13 (4), 27-42.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/jccl.2023.7395.2354

Extended Abstract

Introduction:

Illustrating the countenances of renowned literary figures within the context of both native and national literatures is a prevalent literary trend that reflects the reciprocal connections between these literary traditions. In the realm of contemporary Arabic literature, the intersection with global literary expressions has paved the way for the emergence of distinguished poets and literary personalities. These individuals serve as conduits, translating the poetic endeavors of celebrated international poets into the domain of indigenous literature.

The Romanticism movement is recognized as one of the foundational arenas for comparative literature on a global scale. Spanning the late 18th century and extending through the 19th century, it permeated all of Europe, capturing the interest of critics and writers alike. This era stimulated an inclination to assess various literatures and literary trends, fostering a spirit of comparison. Additionally, the Romantics displayed a fondness for exploration, venturing into distant lands and delving into historical depths. Consequently, this movement gave rise to a network of influence and reception within its scholarly domain.

The trailblazers of the Romanticism movement in the Arab world, particularly in Lebanon, were exposed to French literature and the luminaries of French Romanticism during the period when French-language schools and educational institutions were active in Lebanon during the colonial era. Among these influential figures is Lamartine. Salah Labaki, captivated by Lamartine's persona, directly drew inspiration from him. In a poem titled "Lamartine," Labaki portrayed Lamartine's character and pivotal life events through a Romantic lens, thus expressing his own perspective on the subject. Given the evident influence of Salah Labaki from Lamartine, this research is conducted within the framework of the French school in comparative literature, where the research criterion involves not only resemblance but also the substantiation of the flow of influence and reception.

The research necessity identified by the authors of this article pertains to the absence of a comprehensive and systematic examination of Salah Labaki's perspectives on Lamartine's character, as portrayed in the specified poem. The significance of this undertaking is heightened by Labaki's emergence at a pivotal juncture in contemporary Arabic literature, marking the inception of a literary school. The mentioned poem serves as a vivid representation of the influential impact of eminent European Romanticists like Lamartine in shaping the Arab Romanticism movement. The research approach adopted in this study is descriptive-analytical, and from a methodological standpoint, it aligns with the categorization of a comparative literature study, as elucidated in the theoretical foundations section of the research.

The foundation for interpreting the studied work in this research centers on the acknowledgment that Salah Labaki has employed the events from Lamartine's life and character as a means to elucidate his own Romantic perspective. This serves the purpose of illustrating the fundamental resemblance between Labaki's worldview and that of Lamartine. Consequently, the current investigation applies the principles of the Romanticism school to analyze and delve into the examined text. Indeed, the aforementioned poem can be viewed as an

outcome of Romanticism, a significant literary movement or school. It is crucial to note in this context that the influence exchange between the Romanticism school and Eastern lands operates in a bidirectional manner. For Lamartine, akin to other eminent Romanticists, these lands have perpetually served as wellsprings of inspiration, as the Orient appears to them as imaginative, mystical, and wondrous (Servat, 2003: 44), with diverse depictions of it present in European Romanticist texts.

- The poem "Lamartine" underscores the significant impact of one of the preeminent Romantic poets globally on contemporary Lebanese poetry, particularly in the works of Salah Labaki. Labaki, drawing inspiration from Lamartine's ideological perspectives, adopts a deeply reflective stance towards natural phenomena and human existence. His poetry deviates from the enumeration of moral virtues and traditional elegiac meanings.
- In this poem, Labaki's perspective on the enigmatic event of death closely mirrors Lamartine's ideological outlook. Within the Romanticist framework, death is perceived as a gateway to a transcendental and idealistic realm. Consequently, the conventional apprehension of death, a prevalent theme in traditional poetry, gives way in the poet's vision to optimism and a sense of surrender.
- In this poem, in alignment with the Romanticists' perspective, Salah Labaki attributes a sacred and divine significance to poets. He portrays Lamartine's character as a guide for the people, emphasizing the reformatory role of Romantic ideology. Conversely, the realists, who oppose Romanticism, criticize Romanticists for being disconnected from reason and logic, accusing them of indulging in illusion and fantasy.
- Salah also imparts a spiritual and mythical dimension to the women who played roles in Lamartine's life, depicting them as his spiritual support on the journey of spiritual exploration and mystical ascent toward perfection. Through this approach, he somewhat rationalizes Lamartine's extramarital love affairs with his lover.
- According to Labaki, Lamartine's isolation and solitude stem from the Romantic belief that ordinary people fail to recognize the worth and dignity of geniuses. The Romanticists assert that only geniuses have the capacity to liberate individuals from blind imitation.
- Labaki's perspective on nature and natural occurrences in this poem aligns seamlessly with the views of other Romanticists, including Lamartine himself. The poet imbues the phenomena with the hues of his inner emotions and thoughts, establishing a connection with them. Within this worldview, natural phenomena deviate from their traditional representation in classical poetry, serving the purpose of conveying the poet's reflections and contemplations through the voice of the phenomena.

Keywords: Travel Motif, Al-behar Va Al- drvysh ode, Mosafer poetry, sohrab sepehri, Khalil Hawi.

بازنمود سیمای مشاهیر ادبیات جهان در ادبیات بومی (نمونه موردی: تصویر لامارتین در قصیده لامرتین سروده صلاح لبکی)

علی اکبر احمدی چناری^۱ | فؤاد عبدالله زاده^۲

۱. نویسنده مسئول، دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل، زابل، ایران. رایانامه:

Ali_ahmadi@uoz.ac.ir

۲. استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل، زابل، ایران. رایانامه:

foadabdolahzadeh @uoz.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

ترسیم جنبه‌های ادبی و اجتماعی شخصیت مشاهیر ادبی جهان در ادبیات ملی، یک جریان مرسوم است. مطالعه درباره چگونگی این بازنمایی، یکی از زمینه‌های قدیمی پژوهش در ادبیات تطبیقی است و ادبایی که به معرفی و شناساندن شخصیت‌هایی از ادبیات‌های دیگر به مخاطبان ادبیات ملی می‌پردازند، واسطه یا میانجی نامیده می‌شوند. از آلفونس دولامارتین، به‌عنوان یکی از بزرگان مکتب ادبی رمانتیسم نام برده می‌شود که شخصیت و دیدگاه‌های مکتبی او منبع الهام بسیاری از پیروان رمانتیسم فرانسوی در ادبیات جهان است. صلاح لبکی (۱۹۰۶-۱۹۵۵)، شاعر لبنانی که یکی از پیشگامان مکتب رمانتیسم در ادبیات معاصر عرب به‌شمار می‌رود، با الهام از شخصیت و سفر تاریخی لامارتین به لبنان، قصیده‌ای تحت عنوان لامرتین سروده است که در آن جنبه‌های مختلف شخصیت وی را در پرتو دیدگاه و جهان‌بینی رمانتیکی خود، بازنمایی کرده است. جستار حاضر، بر آن است تا بر مبنای روش توصیفی-تحلیلی، چگونگی و چرایی ترسیم چهره و شخصیت لامارتین را در سروده مورد اشاره، نشان دهد. یافته‌های پژوهش نشان از آن دارد که قصیده مورد مطالعه، یک گزارش منظوم صرف و توصیف ساده از زندگی شاعر نیست؛ بلکه صلاح لبکی حوادث و جنبه‌های ادبی و اجتماعی شخصیت لامارتین را ابزاری برای بازنمایی او به‌عنوان سمبل جهان‌بینی رمانتیکی قرار داده است تا نقشی در معرفی مکتب رمانتیسم و بزرگان آن به مخاطبان شعر معاصر عربی داشته باشد.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۰۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۲/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۱۶

واژه‌های کلیدی:

ادبیات تطبیقی،
بازنمایی تصویر،
صلاح لبکی،
لامارتین،
رمانتیسم.
قصیده لامرتین.

استناد: احمدی چناری، علی اکبر؛ عبدالله زاده، فؤاد (۱۴۰۲). بازنمود سیمای مشاهیر ادبیات جهان در ادبیات بومی (نمونه موردی: تصویر

لامارتین در قصیده لامرتین سروده صلاح لبکی). *کاووش نامه ادبیات تطبیقی*، ۱۳ (۴)، ۲۷-۴۲.

© نویسنده گان.

ناشر: دانشگاه رازی

DOI: 10.22126/jcecl.2023.7395.2354

۱. پیشگفتار

۱-۱. تعریف موضوع

ترسیم چهره مشاهیر ادبی در ادبیات‌های بومی و ملی، یک جریان ادبی رایج است که نشان از روابط دوجانبه این ادبیات‌ها دارد. ادبیات معاصر عرب از مسیر پیوند با ادبیات جهان، بستر ظهور شاعران و ادبای بزرگی شده که واسطه انتقال تجربه‌های شعری شاعران مشهور جهان به قلمرو ادبیات بومی شده‌اند. تصویر ویلیام بلیک در آثار جبران خلیل جبران، لورکا و مایاکوفسکی در شعر بیاتی، بودلر در شعر الیاس ابوشبکه و والت ویتمن در شعر سعدی یوسف، نمونه‌هایی از الهام‌بخشی شاعران بزرگ جهان در شعر آن دسته از شاعران عرب است که از آن‌ها به‌عنوان معماران شعر معاصر یاد می‌شود.

مکتب رمانتیسم، عنوان یکی از بسترهای ابتدایی ادبیات تطبیقی در سطح ادبیات جهان شناخته می‌شود؛ چراکه در اواخر قرن هجدهم و سراسر قرن نوزدهم کل اروپا را درنوردید و باعث برانگیختن حس کنجکاوی ناقدان و ادبا و تشویق آن‌ها به ارزیابی ادبیات‌ها و جریان‌های ادبی و مقایسه آن‌ها شد، همچنین رمانتیک‌ها عاشق سفر به سرزمین‌های دوردست و اعماق تاریخ بودند، از این جهت، شبکه‌ای از اثرگذاری و اثرپذیری در دل این مکتب به‌وجود آمد (همان: ۵۲-۵۴). پیشگامان مکتب رمانتیسم در جهان عرب و بالخصوص کشور لبنان در روزگار فعالیت مدارس و آموزشگاه‌های فرانسوی زبان در کشور لبنان در دوران استعمار با ادبیات فرانسه و بزرگان رمانتیسم فرانسوی آشنا شده‌اند و از آن‌ها الهام گرفته‌اند. لامارتین^(۱) یکی از این شخصیت‌های الهام‌بخش است. آنچه باعث پیوند بیشتر نام لامارتین به‌عنوان یکی از بزرگان رمانتیسم جهان با ادبیات عربی شده، سفر تاریخی و مشهور او به لبنان و اثرپذیری او از روحانیت شرق در مسیر گرایشش به مکتب رمانتیسم است. صلاح لبکی^(۲) از جمله پیشگامان مکتب رمانتیسم در ادبیات معاصر عربی است که بر نسل‌های بعد از خود تأثیر بسزایی داشته‌است. دوران شاعری او با اثرپذیری گروهی از لبنانی‌های روشنفکر از ادبیات غرب، همراه بود. صلاح به‌دلیل شیفتگی و دل‌بستگی به شخصیت لامارتین، مستقیماً از وی الهام گرفته‌است و در قصیده‌ای تحت عنوان *لامرتین* با دیدگاهی رمانتیک، شخصیت و حوادث مهم زندگی او را به تصویر کشیده و از این طریق دیدگاه خود درباره‌ی او را ترسیم کرده‌است. از آنجا که اثرپذیری صلاح لبکی از لامارتین واضح و مسلم است، این پژوهش براساس مکتب فرانسوی در ادبیات تطبیقی انجام می‌گیرد که بر مبنای آن شرط پژوهش تنها همانندی نیست، بلکه لازم است جریان اثرگذاری و اثرپذیری به اثبات رسیده‌باشد.

۱-۲. ضرورت، اهمیت و هدف

آنچه به عنوان ضرورت پژوهش توسط نگارندگان این مقاله تشخیص داده شد، فقدان یک مطالعه جامع و روشمند درباره چگونگی و چرایی نگاه صلاح لبکی به شخصیت لامارتین است که در قصیده فوق‌الذکر بازتاب یافته است. آنچه بر اهمیت کار می‌افزاید این است که لبکی در برهه‌ای ظهور کرده که نقطه آغاز این مکتب در ادبیات معاصر عربی می‌باشد و قصیده مذکور تابلویی گویا از الهام‌بخشی بزرگان رمانتیسم اروپایی همچون لامارتین در شکل‌گیری مکتب رمانتیسم عربی است. شیوه پژوهش در این اثر توصیفی-تحلیلی است و از نقطه نظر روش‌شناسی، چنان‌که در بخش مبانی نظری پژوهش تبیین می‌گردد در زمره مطالعات ادبیات تطبیقی قرار می‌گیرد.

۳-۱. پرسش‌های پژوهش

- تصویر لامارتین در قصیده لامرتین چگونه بازنمایی شده است؟
- ترسیم شخصیت ادبی و اجتماعی لامارتین در این قصیده به چه منظوری انجام گرفته است؟

۴-۱. پیشینه پژوهش

به سبب پیشگامی صلاح لبکی در مکتب رمانتیسم، تاکنون در پژوهش‌هایی چند، البته نه به صورت مستقل، درباره رویکرد رمانتیکی در شعر او، سخن به میان آمده است که طبیعتاً ذکر همه آن‌ها از حوصله این بحث خارج است، اما برخی از پژوهش‌های قابل ذکر در این ارتباط به شرح ذیل است:

ایلیا الحاوی در کتاب *الرومنسیه فی الشعر العربی و العربی*، ابتدا سیر پیدایش رمانتیسم را در اروپا به صورت جداگانه بررسی کرده و نمونه‌هایی از سروده‌های رمانتیک‌های بزرگ اروپایی را تحلیل نموده سپس جلوه‌های رمانتیسم را در ادبیات کهن عرب را نشان داده و در انتها به تحلیل دیدگاه‌های رمانتیکی شاعران معاصر عربی از جمله صلاح لبکی پرداخته، اما هیچ اشاره‌ای به اثرپذیری او از رمانتیسم اروپایی نداشته است.

تاکنون برحسب کندوکاو نگارندگان این سطور، تنها مقاله‌ای که در کشور ایران به موضوع رمانتیسم در شعر او پرداخته، مقاله «النزعة الرومنسیه فی شعر صلاح لبکی» (۱۴۳۲ه.ق) اثر معصومه نعمتی قزوینی و کبری روشنفکر است که درونمایه‌های رمانتیکی را به شکل کلی در شعر صلاح بررسی کرده و به این نتیجه رسیده که صلاح از جمله شاعرانی است که مسیر انتقال رمانتیسم به حوزه ادبیات معاصر عربی را فراهم نموده‌اند.

۵-۱. روش پژوهش و چارچوب نظری

گاهی اوقات یک ادیب در معرفی ادبیات دیگران یا شناساندن شخصیت‌های ادبی به ملت خودش نقش پل ارتباطی بین ادبیات‌ها را بازی می‌کند. دکتر غنیمی هلال در کتاب *مشهور ادبیات تطبیقی ادبایی* از این دست را «میانجی» می‌نامد و بر اهمیت نقش سازنده آن‌ها در ایجاد ارتباطات فرهنگی بین ملت‌ها تأکید می‌کند. او

از جمله این افراد مادام‌دی‌ستال، ادیب فرانسوی در معرفی ادبیات آلمان به فرانسویان و ولتر، ادیب فرانسوی را در شناساندن شکسپیر به اروپائیان، مثال می‌زند (ر.ک: غنیمی هلال، ۲۰۰۸: ۱۱۲-۱۱۴). صلاح لبکی در مطالعه حاضر در زمره چنین افرادی قرار می‌گیرد؛ چون قصیده مورد مطالعه در واقع، بستری است برای معرفی لامارتین به عنوان یک شخصیت ادبی به مخاطبان ادبیات معاصر عربی و صلاح لبکی در پیوندزدن رمانتیسم فرانسوی به رمانتیسم عربی نقش یک میانجی را دارد.

آنگاه در خوانش اثر مورد مطالعه در این پژوهش باید مبنا قرار بگیرد و چشم‌پوشی از آن غیرممکن است این است که صلاح لبکی حوادث زندگی و شخصیت لامارتین را دستمایه‌ای برای تبیین جهان‌بینی رمانتیکی خود قرار داده تا از این طریق شباهت بنیادین جهان‌بینی خودش با وی را نشان دهد به همین سبب پژوهش حاضر در تحلیل و واکاوی متن مورد مطالعه از مبانی و اصول مکتب رمانتیسم بهره گرفته‌است. در واقع می‌توان قصیده مذکور را پیامد مکتب رمانتیسم به‌عنوان یک جریان یا مکتب بزرگ ادبی قلمداد کرد. در همین ارتباط ذکر این نکته ضروری است که جریان اثرپذیری بین مکتب رمانتیسم و سرزمین‌های شرقی یک جریان دوسویه است. این سرزمین‌ها برای لامارتین همچون سایر رمانتیک‌های بزرگ همواره منبع الهام بوده‌است؛ چرا که شرق در نظر آن‌ها خیالی، مرموز و شگفت‌انگیز است (ثروت، ۱۳۸۲: ۴۴) و تصویرهای مختلفی از آن در متون رمانتیکی اروپا ترسیم شده است.

۲. پردازش تحلیلی موضوع

لامارتین، عنوان قصیده‌ای چهل و سه بیتی از دفتر شعر *ارجوحة القمر* است. این دفتر شعری محصول پیوند ادبیات عربی با ادبیات غربی به‌خصوص ادبیات فرانسه است. صلاح لبکی، به هنگام تحصیل در مدرسه فرانسوی «عین‌طوره»، که از آن به‌عنوان مهمترین مدرسه خارجی در لبنان یاد شده (الفاخوری، ۱۳۸۰: ۹۰۱) از همان نخستین روزهای شکل‌گیری شخصیت ادبی‌اش با ادبیات فرانسه آشنایی پیدا کرده‌است. بنا به گفته فؤاد کنعان که بعدها به مقام سردبیری مجله *الحکمه* لبنان رسیده در آن سال‌ها این ادبا و شاعران نوپا به‌طور کامل در فضای شعر رمانتیکی غوطه‌ور بوده‌اند (ر.ک: لبکی، ۱۹۵۵: ۳). سراینده این اثر در مقدمه کوتاهی که بر آن نوشته یادآور شده که این قصیده به مناسبت یکصدمین سالگرد سفر لامارتین به لبنان سروده شده است. او در این سروده، حوادث زندگی لامارتین از جمله مرگ او، رابطه عاشقانه‌اش با «ژولی شارل»، تنهایی و انزوا و سفرش به لبنان را ترسیم کرده است. ترتیب تحلیل مطالب در این بخش از پژوهش بر مبنای ترتیب و توالی ابیات قصیده می‌باشد.

تصویر آغازین از لامارتین در سروده مذکور به حادثه مرگ او اختصاص یافته است. این تصویر، نشأت گرفته از نوع نگاه رمانتیک‌ها به مسأله مرگ است. آن‌ها بر این باورند که جامعه انسانی و قوانین حاکم بر آن، فرصت خوشبختی از انسان‌ها را می‌گیرد و فردیت انسان را نادیده می‌گیرد؛ بنابراین «زندگی را چیزی جز انواع شکنجه‌هایی که به مرگ ختم می‌شود نمی‌دیدند» (غنیمی هلال، بی تا: ۱۳۵). با این جهان‌بینی، آن‌ها دچار یک یأس فلسفی نسبت به سرنوشت انسان شدند: «اندوه فلسفی: اندوه بودن یا نبودن است، اندوه مرگ و زوال و تلاشی، این اندوه ناشی از نگرش بدبینانه و پوچ‌انگارانه جهان است» (فتوحی، ۱۳۸۵: ۱۴۳). در این میان آنچه به مرگ‌اندیشی در جهانی رمانتیکی دامن می‌زند، تناقض رؤیاهای و واقعیت است: «مرگ نزد (ادیب) رمانتیکی، در لحظاتی که بحران‌های روحی ناشی از تقابل انسان و آرزوها و رؤیاهایش به اوج می‌رسد، لحظه‌ای دلنشین است» (الایوبی، ۱۹۸۲: ۱۸۲) به عبارت دیگر، مرگ در نگاه رمانتیک‌ها، دروازه‌ای است برای ورود به جهان متعالی و آرمانی آخرت.

در جهان‌بینی لامارتین، یأس فلسفی از جهان واقعی موج می‌زند که ناشی از پوچ‌انگاری جهان واقعی است. باور او نسبت به مرگ، همچون بسیاری از رمانتیک‌ها، صبغه دینی و متافیزیکی دارد یا به تعبیری دیگر او معتقد به اصل «تقدم فنا بر بقا در سلوک الهی» (فارسیان و موسوی، ۱۳۹۶: ۱۳۱) است. میشل اشلار؛ نویسنده کتاب تاریخ ادبیات فرانسه در قرن نوزدهم، راه‌گریز لامارتین از نومییدی در برابر سلطه روزگار بر انسان و ناتوانی او از متوقف کردن زمان را، امید او به جهان پس از مرگ می‌داند که ریشه در احساسات مذهبی او نسبت به جهان پس از مرگ دارد: «این جهان را همچون پرندگان در حال گذر فقط لمس می‌کند، جهانی که همه چیز در آن غیر واقعی به نظر می‌رسد و این چنین است که توجهش به سوی ابدیت معطوف می‌شود» (اشلار، ۱۳۹۰: ۴۶). صلاح لبکی، دقیقاً چنین رویکردی را نسبت به حادثه مرگ لامارتین دارد:

نَم قَرِیْرَ الطَّرْفِ فِي ظِلِّ الْفِنَاءِ وَأَرْحَ نَفْسِكَ مِنْ وَقْرِ الْعِنَاءِ
وَأَنْشِقِ الرَّاحَةَ مِنْ كَفِّ الثَّرَى فَالْثَّرَى رَاحَةٌ أَبْنَاءِ الشَّقَاءِ
وَوَطْلَامُ الرَّمْسِ لِلْقَمِينِ مَتَى تَعَبَتْ أَرْحَمُ مِنْ وَهَجِ الضِّيَاءِ
ضَجَعَةُ الشَّاعِرِ فِي أَكْفَانِهِ ضَجَعَةُ تُوجِعُ غَيْرَ الشُّعْرَاءِ

(لبکی، ۱۹۸۱: ۴۶)

(ترجمه: با چشم روشن در سایه آرامگاهت، آرام بگیر و جانم را از بار سنگین رنج راحت کن / دست را از دست زمین رها کن چرا که خاک، آسایش تیره‌بختان است / تاریکی گور برای چشم خسته و رنجور، مهربانترست از تابش نور / خواب شاعر در کفن، خوابی است که تنها دل غیر شاعران را به درد می‌آورد.)

قراردادن جهان مادی که با نماد خاک در این ابیات از آن یادشده در مقابل جهان پس از مرگ نشان از

برتری جهان واپسین در نگاه صلاح لبکی دارد. او به شیوه شاعران کلاسیکی در سوگ لامارتین، مویه نمی‌کند و محاسن اخلاقی‌اش را شماره نمی‌کند، بلکه در واقع مرگ لامارتین را ابزاری برای تأکید بر جهان‌بینی رمانتیکی‌اش نسبت به این حادثه مهم زندگی بشر قرار می‌دهد و آن را نه تنها مصیبت نمی‌داند، بلکه موجب آسایش و راحتی‌اش از رنج و عذاب جهان واقعی می‌داند. همچنین در ترسیم مرگ لامارتین، ترس مردم از مواجهه با مرگ را زیر سؤال می‌برد و بر باور آن‌ها از هراس‌انگیز بودنش، خط بطلان می‌کشد. یکی از انتقاداتی که دشمنان رمانتیسم بر جهان‌بینی رمانتیکی وارد می‌کنند این است که نوع نگاه آن‌ها به مسأله مرگ موجب سرخوردگی از زندگی می‌شود و گاهی منجر به تقویت حس خودکشی می‌شود. برآیند تصویر فوق این است که زندگی در این جهان، فقط به مذاق غیرشاعران، خوش می‌آید.

۲-۲. لامارتین در مقام یک اسوه معنوی

یکی دیگر از بخش‌های قصیده، معرفی شخصیت لامارتین به عنوان یک شاعر نابغه و اسوه معنوی است. نگاه صلاح به لامارتین در مقام یک شاعر، ریشه در نوع نگاه رمانتیک‌ها به شاعر و جایگاه او در اجتماع بشری دارد: «رمانتیک‌های بزرگ مانند هوگو، آلفرد دووینی، لامارتین و وردزورث، تخیل را هم‌پایه رسالت آسمانی می‌دانند. هوگو شاعر را بسان مشعلی می‌داند که ملت‌های گمراه را در مسیری که پر از دره‌های خطرناک است، هدایت می‌کند و پرتو نوری ست که مسیر آینده را روشن می‌کند و غیب‌گویی که خبر از آینده می‌دهد» (الایوبی، ۱۹۸۲: ۱۹۸). شاعر در جهان‌بینی رمانتیکی، دیگر آن شخصیت متملق درباری شعر کلاسیک نیست، که فقط به ردیف کردن قافیه‌ها فکر کند و از الگوهای سنتی آفرینش شعری تقلید کند، بلکه متفکر خلاق است که با نبوغ فردی و عقل باطن از ظاهر اشیاء و پدیده‌ها می‌گذرد تا راه مکاشفه در جهان محسوسات را به مخاطبان خود بیاموزد. ویلیام بلیک، شاعر رمانتیک انگلیسی درباره قدرت آفرینشگری تخیل شاعر می‌گوید: «در این پیکره سردی، در این مسیح منجی، در این پیچک حقیقت، یعنی در تخیل بشری همه چیز در شکل‌های ازلی خود ادراک می‌شود» او تخیل را تا مقام الوهیت برکشیده است. در تعبیر او تخیل، خالقی است در روح بشر» (فتوحی، ۱۳۸۵: ۱۱۷).

لامارتین، خود نیز دیدگاه مشابهی با سایر رمانتیک‌ها دارد: «من اولین کسی هستم که شعر را از کوه پارناس فرود آورد و اولین کسی هستم که به خدا بانوان شعر به جای آن گیتار تقلیدی هفت‌لحن، تارهای قلب انسانیت را بخشید که بالرزش‌های بی‌پایان روح و طبیعت به جنبش درمی‌آیند» (الاصفر، ۱۹۹۹: ۵۵). بدون شک منظور لامارتین از این توصیف غنایی تخیل، دوری‌گزیدن از شعر ایستا و تقلیدی است که در سیطره عقل متعارف گرفتار است، هیچ ابتکاری را بر نمی‌تابد و آفرینشگری را شورش می‌داند. دعوت مردم

به بصیرت و مکاشفه در آغوش طبیعت از طریق تأمل در پدیده‌ها برای رسیدن به خودشناسی و خداشناسی، همان رکن اساسی جهان‌بینی رمانتیکی است که در گفته‌های لامارتین کاملاً عیان است.

صلاح لبکی در توصیفی که از لامارتین دارد، برای او شخصیتی پیامبرگونه قائل می‌شود؛ چرا که در جهان اندیشه‌ی صلاح، لامارتین، قدیسی آسمانی است که قدرت پیش‌گویی دارد و بسان پیامبران، جلوتر از مردم زمانه‌ی خود حرکت می‌کند؛ لذا مردم در جامعه‌ی بشری از درک او عاجزند:

يا وحيدَ الشعرِ مِنْ أَي دُجَى جئتَ هذي الأرضِ من أَي سماءِ
عشتَ في الدنيا غريباً مُلهمًا نَبَرَ الفكرةَ شأناً الأنبياءِ
كُنتَ للشعبِ أباً أَي أب دائمَ اللهُفةِ في غيرِ دهاءِ
(لبکی، ۱۹۸۱: ۴۸)

(ترجمه: ای شاعر بی‌ظنیر! از کدامین جهان تاریک (رازآلود) یا از کدامین آسمان، به این زمین گام نهادی؟/ در این جهان، غریبانه، الهام‌بخش، با اندیشه‌ای روشن، بسان پیامبران زیستی / تو در جایگاه پدر ملت بودی، آن هم چه پدری! با حسرتی همیشگی بدون هیچ نیرنگ و فریبی.)

بنابر چنین دیدگاهی، صحیح نیست که شاعر رمانتیکی را مجنونی غوطه‌ور در اوهام خود فرض کنیم که در برج‌عاج^(۳) خیالش نشسته و بی هیچ توجهی به جامعه‌ی واقعی، خواب جامعه‌ای سعادت‌مند را می‌بیند؛ چنان-که منتقدان رمانتیسم می‌پندارند، بلکه رسالتی خطیر برای خود قائل است. ویکتور هوگو، شاعر بزرگ رمانتیک درباره‌ی رسالت شاعر رمانتیکی می‌گوید: «امروز بر شاعر واجب است که بار فساد فکری سوفسطائیان را بر دوش کشد، او باید بسان مشعلی در پیشاپیش مردم حرکت کند و آن‌ها را به سوی بنیان-های نظم و اخلاق و شرافت رهنمون شود تا به آسانی جایش را در دل آن‌ها باز کند و آن‌ها را شیفته‌ی خود سازد» (الأصفر، ۱۹۹۹: ۵۵).

لامارتین، عقل بشری را برای معرفت جهان هستی کافی نمی‌داند. او نقش شعر در رسیدن به شناخت و درک واقعی از جهان هستی را والاتر از خرد و عقلانیت می‌داند؛ هنگامی که درباره‌ی مفهوم شعر از او پرسیده-اند پاسخ می‌دهد: «تسکینی است بر قلب من. هدایتگر اندیشه، قلب است نه منطق» (اشلار، ۱۳۹۰: ۴۵). در واقع، شعر در جهان‌بینی لامارتین «تجسمی از درونی‌ترین دارایی‌های قلب انسان و الهی‌ترین اندیشه‌های اوست» (فارسیان و موسوی، ۱۳۹۶: ۱۳۳). صلاح لبکی برای لامارتین به‌عنوان یک رمانتیک بزرگ همان شأنی را قائل است که هوگو و دیگران برای او قائلند یعنی رهبری که برای سعادت‌مندی مردم، رنج روزگار را پیامبرگونه تحمل می‌کند (ر.ک: همان: ۱۳۱):

إنَّ بَيْنَ الشاعِرِ المَلهَمِ وَال قَدْرِ الأعمى موثِقُ عَداءِ

كُلَّمَا هَمَّ فَتَى الشَّعْرِ إِلَى مَطْلَبٍ يُعْلِيهِ بَيْنَ النُّجَاةِ
وَأَمْتَطَى ظَهَرَ الْخِيَالِ الْجَامِحِ وَمَضَى يَضْرِبُ فِي كُلِّ فِضَاءِ
وَهَذَا الْوَحْيِ عَلَيْهِ وَارْتَمَى كَارْتَمَاءِ النُّورِ فِي صَفْحَةِ مَاءِ
أَنْ بَرِي مِنْ كُلِّ أَفْقٍ قَدْرٌ يَنْخَطِّأُهُ وَيَرْمِيهِ بِدَاءِ

(لبکی، ۱۹۸۱: ۵۰)

(ترجمه: شاعر و حیانی با قضا و قدر کور، پیمان خصومت بسته است/ هر زمان که شاعر جوانمرد در پی خواسته‌ای روان شد تا بر منزلت خود بین بزرگان بیفزاید/ و بر پشت مرکب خیال سرکش به جستجوی آفاق رفت/ و وحی بر او نازل شد و همچون شراره نوری بر سطح آب ساطع شد/ قضا و قدری از افق جلوش نمایان شد و دردی بر جان او انداخت.)

چنانکه ملاحظه می‌شود؛ چنین تصویری از یک شاعر و جایگاه او در جامعه، ناشی از پابندی رمانتیک‌ها به اصل خلاقیت و نبوغ است که پیروان این مکتب معتقدند برای خروج شعر از دایره تقلید و رکود ضروری است. اما واقعیت آن است که این تصویر بیشتر برخاسته از هیجان و احساس است تا عقلانیت و این جوهر جهان‌بینی رمانتیک‌ی است.

۲-۳. عاشق‌پیشگی لامارتین

از دیگر جنبه‌های شخصیتی لامارتین، که صلاح لبکی در مسیر توصیف شخصیت این شاعر پرآوازه در این قصیده از آن استفاده کرده، ماجراهای عاشقانه زندگی اوست. برای درک بهتر از تصویری که صلاح از لامارتین در این ارتباط ترسیم می‌کند، لازم است ابتدا شرحی از مفهوم عشق در رمانتیسم ارائه شود. این واژه در قاموس ادبیات رمانتیک، بسیار گسترده‌تر از مفهوم آن در ادبیات کلاسیکی است. در شعر کلاسیک معمولاً زیبایی‌های جسمانی زن ترسیم می‌شود و معشوق در هیأت یک کالبد ایده‌آل به نمایش درمی‌آید که نقصی در ظاهر ندارد، اما معشوق در جهان‌بینی رمانتیک‌ها، کامل‌کننده شخصیت مرد و در مسیر رشد معنوی اوست. «عشق، یک دریچه روحی معماگونه و معبری است برای عبور از سطحی‌نگری و مادی‌گرایی به روحانیت و صفای باطن» (الحاوی، ۱۹۹۸: ۱۸۰). بنابر این دیدگاه، نگاه جنسی به اندام زن که رویکرد غالب شعر کلاسیک عربی است، جای خودش را به پاکی و طهارت می‌دهد.

لامارتین نیز چنین دیدگاهی نسبت به زن دارد و تقابل مرد با زن را، آزمونی برای پاک‌شدن از آلودگی‌های تنی می‌داند که تداعی‌کننده آزمون عبور از آتش در افسانه‌های قهرمانی برای رسیدن به سرمنزل مقصود است. او «عشق را کربن و سوخت حقیقی این آتش می‌داند که لب‌ها را می‌پالاید» (فارسیان و موسوی، ۱۳۹۶: ۱۳۱) در دیدگاه او، عشق، کرانه‌ای ندارد و نمی‌توان آن را در دایره جهان‌واقعی، محصور

کرد بلکه نیرویی لایتناهی است: «اگر آسمان به هیأت صفحهٔ دفتری در آید و خداوند از من بخواهد که روی آن، عشقم را به تصویر بکشم این صفحه، آنقدر وسعت ندارد که من تمامی مکونات ذهنی‌ام را روی آن بنویسم» (الأيوبی، ۱۹۸۴: ۱۷۹).

یکی از ماجراهای عاشقانه در زندگی لامارتین که صلاح لبکی در قضاوت خود نسبت به شخصیت لامارتین از آن بهره برده، آشنایی او با زنی به نام «ژولی شارل» است که مرگ وی یک‌سال پس آشنایی، تأثیر عمیقی بر روحیهٔ او گذاشت. به طوری که به الهام از شخصیت او اولین مجموعهٔ شعری مشهورش به نام *تفکرات شاعرانه* را سرود. ژولی در این سروده، موجودی است فراتر از یک زن زمینی و خاکی؛ تمثالی روحانی است که تجلی گاه آرزوهای و جهان‌بینی لامارتین است:

جولیا واللہ قَدْ كَوْنَهُمَا مِنْ أَمَانِيكَ لِنُعْمَى وَرِخَاءِ
 طِفْلَةٌ يَحْتَشِمُ الْفَجْرُ إِذَا أَقْبَلْتُ تَخَطُرُ فِي آيِ الْبُهَاءِ
 (لبکی، ۱۹۸۱: ۴۸)

(ترجمه: خداوند جولیا را از جنس رویاهای تو ساخت برای آرمش و آسایش / دخترکی که سپیده دم شرمگین می‌شود وقتی او در لباس شکوه و هیبت خود نمایان می‌شود.)

وجود زن برای رماتیکی‌ها، منبع الهام است و با مرگ یا پایان عشق خاکی، سرچشمه این الهام نمی‌خشکد. ژولی هم در اندیشهٔ صلاح، زنی فراتر از موجودی این‌جهانی است:

تَتَلَاشِي فِي يَدِ الْمَوْتِ كَمَا يَتَلَاشِي النُّورُ فِي حِضْنِ السَّمَاءِ
 (همان)

«الویر»، نیز به ظاهر شخصیت دیگری است که در این شعر به عنوان معشوق آرمانی لامارتین تصویر شده است. اما از آنجا که در زندگی واقعی او، نشانی از حضور چنین زنی وجود ندارد می‌توان او را شخصیتی خیالی دانست که همان ویژگی‌های ژولی را دارد و در واقع شخصیتی موازی با اوست و شاید هم نامی مستعار برای ژولی. «الویر» نیز چنین خصوصیتی دارد؛ در حالی که آشنایی او با لامارتین فقط یکسال به درازا کشید، اما لامارتین به عنوان معشوق همیشگی از او الهام گرفت. بر مبنای این جهان‌بینی، وصال در این عالم بی‌معنی است و پیوند عاشق و معشوق، پیوندی ابدی است. همین دیدگاه در توصیف «الویر» از نگاه صلاح لبکی به عنوان معشوق جاودانهٔ لامارتین نمایان است:

هَلْ تَلَايَتَ وَإِلْفِيْرُ وَهَلْ هِيَ مَا زَالَتْ عَلَيَّ عَهْدِ الْوَلَاءِ
 أَمْ تَرَاهَا أَعْرَضَتْ مُدَّ أَبْصَرْتُ فِي سَمَاعِيكَ أَظْلَالَ الْبُكَاءِ

وَهْلِ الْعَاشِقُ فِي الْجَنَّةِ يَا مُؤَنَّسَ الْعِشَاقِ، مَوْصُولُ الْبِقَاءِ

(لبکی، ۱۹۸۱: ۴۷)

(ترجمه: آیا تو و الویر به وصال یکدگر رسیدید و او هنوز بر سر پیمان خویش است؟/ یا از آن هنگام که سایه‌های گریه را در آسمان چشمان تو دید، می‌بینی که از عهد خود بازگشته است؟/ و آیا عاشق ای همدم عاشقان، به وصال می‌رسد؟)

از آنجاکه لامارتین در زندگی خود همسر اختیار نموده و ژولی نیز به هنگام آشنایی با لامارتین همسر داشته (ر.ک: ketabnews.com) طبیعتاً این رویکرد به زن را بیشتر می‌توان به هیجانات بی‌حد و حصر رمانتیک‌ها مرتبط دانست و دور از اخلاق ارزیابی کرد. تصویر آرمانی که صلاح از زن و لامارتین در این شعر ترسیم کرده در واقع نوعی فرار از قید و بندهای زندگی اجتماعی و خانوادگی است که رمانتیک‌ها در آثار خود آن‌را به‌نمایش می‌گذارند.

۴-۲. تصویر نابغه منزوی

یکی دیگر از ویژگی‌های شخصیتی لامارتین که صلاح لبکی از آن برای نشان‌دادن چهره لامارتین استمداد کرده، احساس تنهایی و انزوای او در زندگی واقعی است. این خصیصه نیز تاحدی با فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی لامارتین در تضاد است، چراکه او فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی بسیاری در قالب وابسته سفارت فرانسه در ایتالیا، نماینده مجلس و افسر گارد سلطنتی داشته‌است؛ اما روحیه حساس و شکننده و شور و اشتیاق فراوانی که به ادبیات و شعر داشته و از طرفی حیات او در زمانه اوج مکتب رمانتیسم در فرانسه باعث گرایش او به این مکتب شده‌است. حس تنهایی و جدا افتادگی از جامعه یکی از اصول محوری جهان‌بینی رمانتیکی است. «ادیب رمانتیکی به دلیل اینکه به شدت گوشه‌گیر است و احساس می‌کند از جانب مردم بر او ستم می‌شود، به انزوا روی می‌آورد و به غور در اسرار درونی و شناخت خود می‌پردازد» (غنیمی هلال، بی‌تا: ۵۸). جهان‌بینی رمانتیکی، اصولاً نسبت به جامعه واقعی، نگرشی بدبینانه دارد و رمانتیک‌ها، خلوت و تنهایی را بسیار دوست دارند و از زندگی در میان مردم بیمناکند. لامارتین نیز همچون همه رمانتیک‌ها، زندگی زاهدانه و دور از هیاهوی جوامع بشری را دوست دارد و در سکوت و تنهایی به آرامش می‌رسد و غم‌هایش را فراموش می‌کند (الایوبی، ۱۹۸۲: ۱۸۵).

در جریان سفر به لبنان، لامارتین به دیدار یک زن انگلیسی مقیم لبنان به نام «لیدی استانهوپ» می‌رود که به قصد گوشه‌نشینی و آرامش‌یافتن در تنهایی به لبنان سفر کرده‌است. استانهوپ خطاب به لامارتین می‌گوید: من معمولاً به دیدار خارجی‌هایی که به لبنان می‌آیند نمی‌روم، اما علاقمند شدم به دیدار مردی بروم

که مثل من، خدا، طبیعت و تنهایی را دوست دارد و لامارتین در جواب او می گوید: من به هیچ کس و هیچ چیز غیر از خدا، آزادی و فضیلت تکیه نمی کنم (ابوشبکه، ۲۰۱۷: ۳۱). این ماجرا نشان می دهد که خلوت-گزینی لامارتین ریشه در نگرش کشف و شهودی او دارد و سکوت و آرامش طلبی او شبیه خلوت گزینی و انزواطلبی عارفان و صوفیان شرقی است.

لامارتین از منظر صلاح، نایغه گمنامی است که مردم این جهان، شأن و منزلتش را درک نمی کنند بنابراین در خلوت و تنهایی روزگار می گذراند و فریاد شکوه و نوامیدی سر می دهد. او امیدوار است که در جهان آخرت، انسان‌ها، واقعیت وجودی و جودی شاعر را درک کنند:

شاعرَ الْوَحْدَةِ قُلْ هَلْ يَعْرِفُ الْعَالَمَ الْأَجْرُ قَدْرَ الثَّبَغَاءِ
أَمْ تَتْرَى النَّبَاعِ مَجْهُولًا كَمَا هُوَ فِي الدُّنْيَا عَلَيَّ خَدِّ سِوَاءِ
هَاتِ خَدِّتَنَا فَكَمْ خَنَتْ إِلَيَّ صَوْتِكَ الْعَدْبُ نَفْسُ الْأَشْقِيَاءِ

(لبکی، ۱۹۸۱: ۴۸)

(ترجمه: ای شاعر تنهایی؛ بگو آیا در آن جهان دیگر، ارزش نایغه‌ها را درک می کنند؟/ یا اینکه همانند این جهان، نایغه را گمنام می بینی؟/ با ما سخن بگو. چقدر جان بیچارگان تشنه شنیدن صدای گوش‌نواز توست.)

سخنان «مانفرد» قهرمان نمایشنامه‌ای رمانتیکی به همین نام، اثر جرج بایرون (۱۷۸۸-۱۸۲۴)، شاعر بزرگ رمانتیک انگلستان، درباره علت انزوا و گوشه‌نشینی اش، شباهت بسیاری به درونمایه این ایات دارد. او نیز، عدم درک درست مردم عادی از خود و احساساتش را علت این امر می داند: «من از همان دوران کودکی با دیگران مأنوس بودم. نمی توانستم دنیا را با عینکی که آن‌ها به چشم زده‌اند ببینم. من نمی توانستم آرزوهای دور و درازی که باطن، آن‌ها را در چنگال خود گرفته درک کنم و هدف من شباهتی به هدف آن‌ها نداشت. غم‌ها، شادی‌ها، احساسات و افکارم مرا در این دنیا با آن‌ها بیگانه می سازد. با این که جسمم شبیه انسان‌های پیرامون من است، هیچ احساس مشترکی با آن‌ها ندارم. فقط به این علاقمندم که عاشق تنهایی باشم» (الأصفر، ۱۹۹۹: ۶۳).

فرار از مسئولیت‌های اجتماعی و غوطه‌ور شدن در عالم خیال در این رویکرد به زندگی کاملاً نمایان است، اما صلاح به عنوان یک شاعر مقلد به تأثیر از لامارتین و دیدگاه‌هایش باز هم چهره‌ای مثبت از او ارائه می دهد و او را در قالب قهرمان ترسیم می کند.

۵-۲. تصویر شخصیت استحاله شده در پدیده‌های طبیعی

در بخش‌های انتهایی قصیده، تصویری که صلاح لبکی از لامارتین ارائه می دهد، نشأت گرفته از نوع نگاه رمانتیک‌ها - لامارتین به طور خاص - به طبیعت و پدیده‌های آن است. نویسندگان و شاعرانی که به مکتب

ادبی رمانتیسم منسوب هستند، در نوع نگاه به طبیعت و تعامل با آن در ادبیات، تحول عمیقی به وجود آوردند: «رمانتیک‌ها، طبیعت را مأوی و مأمنی یافتند که انسان می‌تواند از واقعیات تلخ جهان به آن پناه برد. طبیعت در هیچ مکتبی به‌اندازه رمانتیسم درخشان و اثرگذار نبوده‌است، زیرا رمانتیک‌ها بودند که اسرار و مواهب آن را شناختند و توجه به طبیعت را به دیگران گوشزد کردند و خواستار تسلی و آرامش دائمی در دامان آن شدند» (الایوبی، ۱۹۸۲: ۱۷۰).

درحقیقت، رمانتیک‌ها از توصیف گزارش‌گونه پدیده‌های طبیعی فاصله می‌گیرند و رنگ احساسات خود را بر پدیده‌ها می‌زنند، به عبارت دیگر «شاعر رمانتیک، طبیعت را توصیف نمی‌کند، بلکه درک درون‌نگرایانه‌ای از آن ارائه می‌کند و با احساس خود اشیاء و پدیده‌ها را تعبیر می‌دهد» (فتوحی، ۱۳۸۵: ۱۲۴). لامارتین در کنار پدیده‌های طبیعی به آرامش روحی و روانی می‌رسد. او در سحرگاهان و به‌هنگام اقامت در کلبه‌ای در کنار دره‌ای سرسبز می‌گوید «به آوای حزن‌انگیز آسمان، ترانه بلبلان، خش‌خش برگ، نوای جویبارهای دوردست و صدای زنگوله چارپایان در کوهستان‌ها گوش می‌سپردم»^(۴) (ابوشبکه ۲۰۱۷: ۹).

تصویری که از پدیده‌های طبیعی در این قصیده ترسیم می‌شود همانند دیگر تصاویر رمانتیک‌ها از طبیعت، ریشه در اصل استحاله دارد. این اصل به معنی «بازنمایی احساسات انسانی در طبیعت و درآمیختن آن با طبیعت انسانی» (ذبیح‌نیا، ۱۳۹۱: ۵۹) است. صلاح لبکی به‌منظور قدردانی از لامارتین در تصویری که از درخت صنوبر کوهی (ارز) ترسیم می‌کند، این چنین، شگرد استحاله را به کار می‌گیرد:

مَأْتَمٌ عَزَّ عَلَى الْأَرْزِ بِهِ	أَنْ يُؤَاتِيكَ بِشَيْءٍ مِنْ عَزَاءِ
وَإِسْتِفَاقُ الْفَجْرِ مِنْ أَحْلَامِهِ	شَاحِبِ الْأَلْوَانِ مُغْتَلِّ الضِّيَاءِ
خَفِظَ الْأَرْزُ إِسْمَكَ الْخَالِدَ وَالْأَرْزُ	يَرْعَى عَهْدَهُ فِي الْأَصْدِقَاءِ
إِيهِ لَامَارْتِينَ إِنَّا أُمَّةٌ	كَأَذْ يَرْدِيهَا وَفَاءُ الْخُلَاصَاءِ
جُونَا الْجَوِّ وَهَذِي أَرْضُنَا	لَيْسَ فِيهَا خَفْنَهُ لِلدَّخْلَا،

(لبکی، ۱۹۸۱: ۴۹)

(ترجمه: برای صنوبر کوهی سخت ناگوار است که در ماتم تو به سوگ نشیند/ سپیده با رنگی پریده و نوری کم‌سو از رؤیاهای خود بیدار شد/ صنوبر کوهی نام جاودانه تو را به خاطر سپرد تا بر سر عهد و پیمان با دوستان باقی بماند./ ای لامارتین ما ملتی هستیم که در ره وفای به دوستان، جان می‌سپاریم. آسمان آسمان ما و این سرزمین ماست. بیگانگان به اندازه کف دستی در آن سهمی ندارند).

در این ابیات، درخت صنوبر کوهی که نماد شکوه و عظمت لبنان است، احساس درونی خود صلاح

لبکی - به نمایندگی از ملت لبنان - را می‌گیرد و قالبی انسانی پیدا می‌کند. تصویر سپاسگزاری درخت از لامارتین، در واقع ادای دینی از طرف شاعر نسبت به توجه لامارتین و اظهار علاقمندی او به تاریخ و تمدن لبنان است. این علاقمندی، ریشه در اثرپذیری رمانتیک‌های غربی از روحانیت و عرفان شرق دارد که در تصویرشناسی طبیعت شرق در شعر رمانتیک از آن تحت عنوان «تصویرسازی‌های انبوه از شرق در مکتب رومانتیسم» (نامور مطلق، ۱۳۸۸: ۱۲۷) یاد شده است. درخت در شعر کلاسیکی، گاهی مظهر اعتدال قامت است و گاهی هم فقط زیبایی‌های ظاهری آن توصیف می‌شود مثل سرسبزی و لطافت برگ‌ها و عطر خوش گل و میوه‌هایش. اما در جهان‌بینی رمانتیک همچون سایر پدیده‌ها، تابلویی است که اندیشه‌های شاعر در پس نقش و نگار آن دیده می‌شوند. همین ویژگی در نگاه لامارتین به پدیده‌ها کاملاً نمایان است: «چشم‌انداز نزد لامارتین چیزی جز آیینۀ روح نیست. پس موضوع اصلی اشعارش «درۀ کوچک»، «دریاچه» یا «درخت بلوط» نیست، بلکه تفکری است که وی نسبت به این درۀ کوچک، این دریاچه و یا این درخت بلوط دارد» (اشلار، ۱۳۹۰: ۴۵). در آخرین بیت از قصیده که از زبان همین درخت اسطوره‌ای بیان شده به نوعی تقابل خود و دیگری دیده می‌شود که صلاح لبکی با زیرکی علت ستایش از بیگانگان را اظهار وفاداری خود دانسته، نه سرسپردگی.

۳- نتیجه‌گیری

قصیده لامرتین، نشان‌دهنده عمق تاثیرگذاری یکی از بزرگترین شاعران رمانتیک جهان در شعر معاصر لبنان به‌طور عام و شعر صلاح لبکی به‌طور خاص است. لبکی با الهام‌گیری از دیدگاه‌های مکتبی لامارتین، نگاهی کاملاً تأملی نسبت به پدیده‌های طبیعی و زندگی انسان دارد و شعرش از برشماری محاسن اخلاقی و معانی تقلیدی مرثیه، فاصله گرفته است.

نگاه لبکی به حادثه مرگ که همواره یکی از معماهای جهان‌هستی به‌شمار آمده در این قصیده، شباهت انکارناپذیری با دیدگاه مکتبی لامارتین دارد. مرگ در نگاه رمانتیک‌ها، دروازه‌ای است به یک جهان متعالی و آرمانی بنابراین ترس از مرگ که یکی از محتواهای سنتی در شعر قدیم است در نگاه شاعر جای خودش را به خوش‌بینی و حس تسلیم‌شدن می‌دهد.

صلاح لبکی در این قصیده به تأسی از جهان‌بینی رمانتیک‌ها، شأنی معنوی و الوهی برای شاعران قائل است و شخصیت لامارتین را در هیأت هدایتگر مردم ترسیم می‌کند و به این ترتیب بر نقش اصلاحی جهان‌بینی رمانتیک تأکید می‌کند حال آنکه دشمنان رمانتیسم از جمله واقع‌گرایان، رمانتیک‌ها را به دوری از عقل و منطق و سرگشتگی در وهم و خیال، متهم می‌کنند.

صلاح، شخصیت زنان نقش آفرین در زندگی لامارتین را نیز بعدی معنوی و اسطوری می‌بخشد و به عنوان پشتیبان روحی او در پیمایش سلوک معنوی و سفر روحانی در مسیر رسیدن به کمال ترسیم می‌کند. او با این شگرد، ماجراهای عاشقانه لامارتین با معشوقش که خارج از چارچوب روابط خانوادگی است را به شکلی، توجیه می‌کند.

انزوا و تنهایی لامارتین در دیدگاه لبکی، ریشه در این دیدگاه رمانتیکی دارد که مردم عادی، قدر و منزلت نوابغ را نمی‌دانند چون در نظر گاه رمانتیک‌ها، تنها نوابغ می‌توانند مردم را از تقلید کورکورانه، رهایی‌بخشند.

نوع نگاه صلاح لبکی به طبیعت و پدیده‌های طبیعی، در این قصیده هم دقیقاً بر نگاه دیگر رمانتیک‌ها و خود لامارتین، منطبق است. شاعر، رنگ احساسات و افکار درونی خود را بر پدیده‌ها می‌زند و با آن‌ها همذات‌پنداری می‌کند. در این جهان‌بینی، پدیده‌های طبیعی، از قالب سنتی خود در شعر کلاسیکی خارج می‌شوند و هدف از ترسیم آن‌ها، بیان افکار و تأملات شاعر از زبان پدیده‌هاست.

۴. پی‌نوشت‌ها:

(۱). صلاح نعوم لبکی، در سال ۱۹۰۶ در سائوپائولوی برزیل در یک خانواده مهاجر لبنانی به دنیا آمد و در دو سالگی به همراه خانواده‌اش به لبنان بازگشت. تحصیلات ابتدایی خود را در روستای «بعبدات» در استان المتن الشمالي گذراند. سپس در سال ۱۹۱۸ وارد مدرسه الحکمه و بعد از آن به مدرسه فرانسوی عینطوره وارد شد. او تحصیلات دانشگاهی خود را در آموزشگاه فرانسوی حقوق، وابسته به دانشگاه مسیحی بیروت گذراند و در سال ۱۹۳۰ به عنوان وکیل از آنجا فارغ‌التحصیل شد. وی سرانجام به علت سکت قلبی درگذشت. مجموعه کامل اشعار او شامل چهار دفتر؛ حنین، غرباء، ارجوحة القمر، سأم و مواعید است و مجموعه آثار نثری‌اش شامل مجموعه داستانی من اعماق بلادی و کتاب لبنان الشاعر است، که این آخری دربردارنده دیدگاه‌های نقدی او درباره شعر لبنان در سال‌های مابین دو جنگ جهانی است. این دیدگاه‌ها، عمدتاً نشأت گرفته از جهان‌بینی رمانتیکی و مبانی مکتب رمزگرایی است که صلاح از هر دوی آن‌ها تأثیر پذیرفته است (الفاخوری، ۱۹۸۰: ۶۰۷ و الایوبی، ۱۹۸۴: ۳۲).

(۲). آلفونس دو لامارتین (۱۷۹۰-۱۸۶۹)، شاعر و داستان‌پرداز بزرگ فرانسوی در شهر ماکون فرانسه در یک خانواده اشرافی باسطح فرهنگی بالا و دارای صبغه دینی به دنیا آمد. از همان سنین کودکی، شعر می‌سرود. سفرش به ایتالیا در جوانی و الهام گرفتن از ادبیات آن دیار، موجب غنای فرهنگی و تکامل شخصیت ادبی او شد. در بیست و چهار سالگی در دربار لوئی هجدهم به فعالیت سیاسی پرداخت، اما دیری نپایید که سیاست را رها کرد و به سفر و فعالیت ادبی بیشتر پرداخت. پس از آن بار دیگر وارد دنیای سیاست شد و به‌عنوان منشی

سفارت فرانسه در ایتالیا مشغول به کار شد. سپس به نمایندگی مجلس فرانسه در آمد و سفرهای مشهور خود به کشورهای شرقی و خاور دور را آغاز کرد. در جریان انقلاب ۱۸۴۸ به انقلابیون پیوست و در حکومت موقت به- عنوان وزیر امور خارجه فرانسه انتخاب شد، اما در دوره زمامداری ناپلئون برای همیشه از سیاست کناره گرفت تا مجال بیشتری برای پرداختن به شعر و فعالیت ادبی داشته باشد. نغمه‌های موزون شاعرانه و مذهبیه، اندیشه‌های تازه، ژوسلین و سقوط شیطان نیز از دیگر آثار شعری او و گرازلیلا و رافائل نیز از مشهورترین آثار داستانی او هستند (ر.ک: اشلار، ۱۹۸۲: ۴۴ و الاصف، ۱۹۹۹: ۵۱).

(۳). برج عاج، در اینجا برگرفته از تعبیر ادبیات برج عاجی است. این تعبیر عنوانی است که معمولاً منتقدان رمانتیسیم و به‌خصوص واقع‌گرایان درباره ادبیات رمانتیکی به کار می‌برند و مبین این ایده‌است که ادیب رمانتیکی بی‌خبر از اجتماع و بی‌توجه به مشکلات و دغدغه‌های مردم در قصر طلایی افکار خود نشسته و غرق تخیلات خویش است.

(۴). أستمع إلى نحيب الهواء وأناشيد البلبل وحفيف الورق وهمس المجارى البعيدة ورنين أجراس المواشي في الجبال.

منابع

ابوشبکه، الیاس (۲۰۱۷). لامرتین، الطبعة الأولى، لندن: مؤسسة هنداوی سی آی سی.
اشلار، میشل (۱۳۹۰). تاریخ ادبیات فرانسه در قرن نوزدهم، ترجمه: سمیه احمدی برومند و گیتی تقی‌زاده، تهران: سفیر اردهال.

الأصفر، عبدالرزاق (۱۹۹۹). المذاهب الأدبية لدى الغرب، دمشق: اتحاد الكتاب العرب.
الأيوبي، ياسين (۱۹۸۴). مذاهب الأدب، معالم و انعكاسات، الطبعة الأولى، بيروت: دارالعلم للملایین.
ثروت، منصور (۱۳۸۲). «مکتب رمانتیسیم»، نشریه پیک نور، سال اول، شماره ۲: ۴۴.
الحاوی، ایلیا (۱۹۹۸). الرومانسية في الشعر العربي و الغربية، الطبعة الثالثة، بيروت: دارالثقافه.
ذیح‌نیا عمران، آسیه (۱۳۹۱). تأثیر و نفوذ رمانتیک هوگو، موسسه و لامارتین بر افسانه نیما، پژوهشنامه ادب غنایی، شماره ۱۹، ۷۶-۵۵.

غنیمی هلال، محمد (دون تا). الرومانتيكية، قاهره: نهضة مصر.

غنیمی هلال، محمد (۲۰۰۸). الأدب المقارن، الطبعة الثالثة، قاهره: نهضة مصر.

فارسیان، محمدحسین؛ موسوی، الهام‌سادات (۱۳۹۶). «کارکرد چنگ در دفتر اول مثنوی و تفکرات شاعرانه لامارتین»، فصلنامه پژوهشهای دانشگاه تربیت مدرس، ۱۲۳-۱۴۲.

الفاخوري، حنا (۱۳۸۰). تاريخ الأدب العربي، تهران: توس.

فتوحی رودمعجنی، محمود (۱۳۸۵). بلاغت تصویر، تهران: سخن.

لبكي، صلاح، (١٩٨١). *أعمال الكاملة، المجموعة الشعرية، الطبعة الأولى، بيروت: المؤسسة الجامعية للدراسات و النشر و التوزيع.*

لبكي، صلاح (١٩٥٥). *لبنان الشاعر، الطبعة الأولى، بيروت: معهد الدراسات العربية العالمية.*
 نعمتي قزويني، معصومه؛ روشنفكر، كبرى (١٤٣٣.ه.ق). «الزعة الرومانسية في شعر صلاح لبكي»، *مجلة اللغة العربية و آدابها،* شماره ١٥، ١٤٨-١٢٩.

References

- Abdul Razzaq, A. (1999). *Literary Schools in the West*. Arab Writers Union (in Persian).
- Abushabake, E. (2017). *Lamartin* (1st ed.). Hendawi CIC institution (in Persian).
- Al-Ayoubi, Y. (1984). *Literary schools, signs and reflections* (1st ed.). House of Knowledge for Millions Publication (in Persian).
- Alfakhouri, H. (2001). *History of Arabic Literature* (Tos Public) (in Persian).
- Al-Hawi, I. (n.d.). *Romanticism in Arabic and Western poetry* (3rd ed.). House of Culture Publication (in Persian)
- Eshlar, M. (2011). *The history of French literature in the 19th century* (S. Ahmadi Boroumand & G. Taghizadeh (trans). Safir Ardahal Publications (in Persian).
- Farsian, M. H., & Mousavi, E. S. (2017). The function of the harp in the first book of Masnavi and Lamartine's poetic thoughts. *Comparative Literature Research*, 5(2), 123-142 (in Persian).
- Fatuhi Roudmajani, M. (2006). *Image rhetoric*. Sokhan Publications (in Persian).
- Ghanimi Hilal, M. (2008). *Comparative literature* (3rd ed.). Egypt's Renaissance Publication (in Persian).
- Ghanimi Hilal, M. (n.d.). *Romanticism*. Egypt's Renaissance Publication.
- Labaki, S. (1955). *Lebanon the Poet* (1st ed.). Institute of Global Studies (in Persian).
- Labaki, S. (1981). *The Complete Collection of Poems* (1st ed.). University Publishing Institute (in Persian).
- Nemati Qazvini, M., & Roshanfeker, K. (2012). Investigating the Characteristics of Romanticism in Salah Labkey Poems. *Arabic Language and Literature*, 8(15), 129-148 (in Persian).
- Servat, M. (2003). School of Romanticism. *Peyke Noor Journal*, 2, 44 (in Persian).
- Zabihnia Imran, A. (2012). The romantic influence of Hugo, Moses and Lamartine on the legend of Nima. *Journal of Lyrical Literature Researches*, 10(19), 55-76 (in Persian).

<https://ketabnews.com/fa/news/9646>.

إستعراض صور مشاهير الأدب العالمي في الادب القومي (قصيدة لامرئين لصالح لبكي نموذجاً)

علي أكبر أحمددي چناري^١ | فؤاد عبداللهزاده^٢

١. الكاتب المسؤول، أستاذ مشارك في قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الإنسانية جامعة زايل، زايل، إيران. العنوان الإلكتروني: ali_ahmadi@uoz.ac.ir
٢. أستاذ مساعد في قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، جامعة زايل، زايل، إيران. العنوان الإلكتروني: foadabdolhazadeh@uoz.ac.ir

معلومات المقال	الملخص
نوع المقال: مقالة محكمة	إن القيام باستعراض الجوانب المختلفة من الحياة الأدبية والاجتماعية لمشاهير الأدب العالمي في الأدب القومي يُعدُّ تياراً معترفاً به في الأوساط الأدبية. و الدراسات التي تبحث عن هذه الجوانب هي من أقدم محاور الأدب المقارن؛ وقد جرت العادة على إطلاق اسم الوسطاء على الأدباء الذين يقومون بتقديم الأدباء الأجانب إلى قارئ الأدب القومي. يُعدُّ ألفونس دي لامرتين، الشاعر الفرنسي، رائداً من رواد المدرسة الرومنسية في الادب العالمي، حيث تحوّلت شخصيته وآراؤه مصدر إلهام لكثير من الشعراء الرومنسيين في أرجاء مختلفة من العالم. أنشد صلاح لبكي، الشاعر اللبناني الذي يعدُّ من رواد المذهب الرومنسي في الأدب العربي الحديث، أنشد قصيدةً رومنسيةً استلهم معانيها من شخصية لامرتين ورحلته التاريخية إلى لبنان، وسماها «لامرتين»، واستعرض فيها جوانب مختلفة من شخصية هذا الأديب على أساس نظريته الرومنسية للأدب. فهذا المقال بصدد الكشف عن الأسباب التي أدت إلى استحضار صورة لامرتين في هذه القصيدة وكيفية ترسيم جوانبها على ضوء المنهج الوصفي-التحليلي. تشير النتائج إلى أن الصورة الشعرية في هذه القصيدة ليست صورة تفريرية بحثة عن حياة لامرتين، بل اتخذ الشاعر من شخصية لامرتين بمختلف جوانبها الأدبية والاجتماعية أداة تقوم بتمثيله بطلاً رومانسياً يتمتع بخصائص الإنسان المثالي الذي يتطلع إليه الرومنسيون، وتمكّن الشاعر كذلك من خلالها تقديم المذهب الرومنسي وأعلامه إلى قراء الشعر العربي المعاصر.
الوصول: ١٤٤٣/٠٦/٢١	
التنقيح والمراجعة: ١٤٤٤/٠٨/٢٠	
القبول: ١٤٤٤/٠٩/١٤	
الكلمات الدلالية:	
الأدب المقارن،	
صورولوجيا،	
لامرتين،	
صلاح لبكي،	
الرومنسية،	
قصيدة لامرتين.	

الإحالة: أحمددي چناري، علي أكبر؛ عبداللهزاده، فؤاد (١٤٤٥). إستعراض صور مشاهير الأدب العالمي في الادب القومي (قصيدة لامرئين لصالح لبكي نموذجاً). بحوث في الأدب المقارن، ١٣ (٤)، ٢٧-٤٢.

© الكتاب.

النشر: جامعة رازي

DOI: 10.22126/jcccl.2023.7395.2354